

29.5.2020

Dnro: 505/D.a.2/2020

Sosiaali- ja terveysministeriö
Maatalousyrittäjien eläkelaitos Mela

Asia: Saamelaiskäräjien esitys poronhoitajien sijaisavun kehittämiseksi

Viite: *Sosiaali- ja terveysministeriön, Saamelaiskäräjien ja Melan välinen yhteistyökokous 21.4.2020*

1. Saamelaiskäräjien esitys

Saamelaiskäräjät esittää, että sosiaali- ja terveysministeriö alkaa pikaisella aikataululla uudistaa lakia poronhoitajien sijaisavusta (1238/2014) sekä selvittää ja vahvistaa saamelaisten poronhoitajien sosiaaliturvan toteutumista, työssäjaksamista ja työurien pidentämistä. Poronhoitajien sijaisapulain uudistuksen lähtökohtana tulee olla yhdenvertaisuus eri maatalouden muotoina pidettävien elinkeinojen välillä. Saamelaiskäräjät esittää, että uudistuksen yhteydessä poronhoitajien sijaisapuun budjetoitavaa määrärahaa sekä sijaisaputuntien määrää nostetaan nykyistä tarvetta vastaavalle tasolle. Saamelaiskäräjät esittää lisäksi, että poronhoitajalle turvataan oikeus sijaisapulomituksen vuosilomatilanteessa, kuntoutusta ja työkykyä ylläpitävää toimintaa varten, sairaan lapsen hoitoa varten, raskautta, synnytystä sekä lapsen ja adoptiolapsen hoitoa varten, alle kolmevuotiaan lapsen hoitoa varten sekä varusmiespalveluksen tai siviilipalveluksen suorittamista varten.

Maatalousyrittäjien eläkelaitokselle Saamelaiskäräjät esittää, että se arvioi ja edistää yhdenvertaisuutta omassa toiminnassaan laatimalla yhdenvertaisuussuunnitelman.

2. Yksityiskohtaisemmat esitykset ja perustelut

2.1 Saamelaiskäräjät esittää, että sosiaali- ja terveysministeriö sekä Mela arvioivat ja kehittävät poronhoitajien yhdenvertaisuutta sijaisapujärjestelmässä

Poronhoito on lomituspalveluiden ja sijaisavun osalta epätasa-arvoisessa asemassa suhteessa muihin maatalouden muotoina pidettäviin elinkeinoihin, kuten maatalouteen tai turkistarhaukseen. Poronhoitaja on lain poronhoitajien sijaisavusta 4.1 §:n mukaan oikeutettu saamaan sijaisapua poronhoitotyöhön ainoastaan sairauden tai tapaturman aiheuttaman työkyvyttömyyden aikana. Poronhoitajilla ei ole käytettävissään muita lomituspalveluita. Maatalousyrittäjillä on puolestaan käytettävissään useita eri lomituspalveluja, kuten vuosilomalomitus, sijaisapulomitus ja maksullinen lomitus¹. Maatalousyrittäjä voi saada sijaisapua useissa eri elämäntilanteissa. Sijaisapulomitus kattaa maatalousyrittäjän sairauden tai tapaturman aiheuttaman työkyvyttömyyden, lapsen syntymän ja hoidon, yritystoiminnan järjestelyt sekä muut tilanteet, joita ovat varusmies- ja siviilipalvelus sekä kertausharjoitukset, lähiomaisen kuolema ja lähiomaisen hautajaiset, lääkinnällinen kuntoutus sekä työterveyshuollon suunnittelema työkykyä ylläpitävä toiminta. Niin ikään turkistuottajalla on oikeus saada maksutonta lomituspalvelua vuosiloman ajaksi 90 päiväksi kalenterivuodessa. Melan

¹ Maatalousyrittäjien lomituspalvelulaki 1 §.

29.5.2020

Dnro: 505/D.a.2/2020

lomituslilaston² mukaan maatalousyrittäjä käytti vuonna 2019 keskimäärin 314 tuntia sijaisapua. Poronhoitajalla oli vuonna 2019 oikeus käyttää enintään 200 sijaisaputuntia. Näin ollen poronhoitajat ovat maatalousyrittäjiin ja turkistarhaajiin nähden ei-yhdenvertaisessa asemassa myös käytettävissä olevien sijaisaputuntien suhteen.

Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan edellä kuvattu poronhoidon ja muiden maatalouden toimijoiden välinen asetelma on epäoikeudenmukainen sekä taloudellisesti ja sosiaalisesti kestävä. Laki poronhoitajien sijaisavusta kaipaa Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan laajaa kokonaisuudistusta, jonka lähtökohtana tulee olla yhdenvertaisuus suhteessa muihin maatalouden muotoina pidettäviin elinkeinoihin nähden.

2.2 Saamelaiskäräjät esittää, että poronhoitajien sijaisavun määrärahaa ja tuntimäärää nostetaan vastaamaan nykyistä poroelinkeinoon tarvetta

Poronhoitajien sijaisapuun kohdennettava määräraha on valtion talousarviossa mitoitettava niin, että se kattaa koko sijaisavun tarpeen. Sijaisavun vuosittaisesta enimmäiskestosta määritellään laissa poronhoitajien sijaisavusta (1238/2014, 7 §). Kalenterivuoden aikana korvattavien sijaisaputuntien enimmäismäärä poronhoitajaa kohden vahvistetaan sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella edellisen kalenterivuoden loppuun mennessä. Enimmäistuntimäärä vahvistetaan huomioiden kuitenkin vuonna käytettävissä oleva rahamäärä. Sijaisapua voi käyttää enintään 90 päivänä kalenterivuodessa.

Poronhoitajien sijaisavun enimmäismäärä vuonna 2020 on 120 tuntia poronhoitajaa kohti³. Edeltävänä vuonna sijaisaputuntien enimmäismäärä on ollut 200. Näin ollen sijaisaputuntien määrä on laskenut jo aiemmin liian alhaisesta 200:sta tunnista 80:llä tunnilla. Poronhoito on riskialtis elinkeino, sillä se sisältää huomattavan paljon luonnossa liikkumista erilaisissa sää- ja luonnonolosuhteissa sekä erilaisia työvaihteita, jotka altistavat tapaturmille. On selvää, ettei 120, tai edes 200 tuntia ole riittävä määrä sijaisapua sellaisissa tilanteissa, joissa poronhoitajalle sattuu vakava tapaturma tai hän sairastuu pitkäaikaisesti ja vakavasti. Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan poronhoitajilla tulee olla käytettävissään vähintään 300 sijaisaputuntia vuodessa sairauden ja tapaturmien varalta.

Sijaisapu on merkittävä osa poronhoitajien sosiaaliturvaa. Poronhoitajan sijaisavun tarkoitus on tukea poronhoitajan työssä jaksamista, terveyttä ja toimintakykyä. Poronhoito on sekä fyysisesti että henkisesti kuormittava ammatti, jonka tulotaso on matala. Sijaisapu on yksi tärkeä työkalu, jolla voidaan tukea poronhoitajan fyysistä ja psyykkistä jaksamista, terveyttä sekä toimintakykyä raskaassa työssä. On erityisen tärkeää, että sijaisapukorvauksien saamiseen voidaan luottaa, jotta poronhoitaja pystyy ennakoimaan ja suunnittelemaan omaa työtään ja elinkeinonsa taloutta. Tällä hetkellä loppuvuoden 2019 sijaisapukorvaukset ovat sosiaali- ja terveysministeriön taholta maksamatta ja kuluvan vuoden sijaisaputunnit on rajattu 120 tuntiin poronhoitajaa kohden. Kyseinen tilanne on poronhoidon näkökulmasta taloudellisesti ja sosiaalisesti kestävä, ja tämä osaltaan lisää työhyvinvointia kuormittavia tekijöitä.

² Melan tilastoja: <http://tilastot.mela.fi/lomituslilastot?sid=55&cid=4&vt=m&v1=19&v2=19&v3=19>.

³ Sosiaali- ja terveysministeriön asetus poronhoitajien sijaisavun enimmäismäärästä vuonna 2020 (1497/2019).

29.5.2020

Dnro: 505/D.a.2/2020

2.3 Saamelaiskäräjät esittää, että sosiaali- ja terveysministeriö aloittaa kiireellisesti toimet poronhoitajien lomituspalveluiden kehittämisestä lainsäädännön tasolla

Sijaisavun saamisen edellytysten lähtökohtana tulee olla yhdenvertaisuus eri maatalouden muotoina pidettävien elinkeinojen välillä. Sijaisapulomituksen on laajennettava kattamaan myös poronhoitajat ja tämän tulee näkyä lainsäädännön tasolla. Poronhoitajille on säädettävä oikeus sijaisapulomitukseen vuosilomatilanteessa, kuntoutusta ja työkykyä ylläpitävää toimintaa varten, sairaan lapsen hoitoa varten, raskautta, synnytystä sekä lapsen ja adoptiolapsen hoito varten, alle kolmevuotiaan lapsen hoitoa varten sekä varusmiespalveluksen tai siviilipalveluksen suorittamista varten.

Saamelaiskäräjät näkee tärkeäksi, että Suomen valtio kantaa vastuunsa poronhoitajien sosiaaliturvan toteutumisesta, työssä jaksamisesta ja työurien pidentymisestä. On ensiarvoisen tärkeää, että poronhoitajien toimintaedellytykset turvataan myös eri elämäntilanteissa. Poronhoidon vuodenvuorokiertoon kuuluvat useat välttämättömät sesonkiaikaiset poronhoitotyöt, joiden toteuttaminen on välttämätöntä poronhoitajan elämäntilanteesta riippumatta. Nämä toimet ovat välttämättömiä elinkeinotoiminnan jatkuvuuden kannalta.

2.4 Saamelaiskäräjät esittää, että sosiaali- ja terveysministeriö aloittaa kiireellisesti toimet, joilla selvitetään ja vahvistetaan saamelaisten poronhoitajien sosiaaliturvan toteutumista, työssä jaksamista ja työurien pidentämistä osana sijaisapu- ja sijaisapulomitusjärjestelmää

Saamelaiskäräjät näkee tärkeäksi, että sosiaali- ja terveysministeriö aloittaa kiireelliset toimet, joilla selvitetään poronhoitajien sijaisapu- ja sijaisapulomituksenjärjestelmän toimivuutta, jotta poronhoitajien työhyvinvointia ja sosiaaliturvaa voidaan kehittää niin, että se tukee työssä jaksamista ja työurien pidentämistä. Poronhoitajien sosiaaliturvaa on kehitettävä perustuslain 19.2 §:n hengessä, jonka mukaan lailla taataan jokaiselle oikeus perustoimeentulon turvaan työttömyyden, sairauden, työkyvyttömyyden ja vanhuuden aikana sekä lapsen syntymän ja huoltajan menetyksen perusteella.

Saamelaisten perinteisten elinkeinojen erityispiirteiden, saamelaiskulttuurin heikentämiskiellon ja tosiasiallisen yhdenvertaisuuden toteuttamiseksi on arvioitava riittävien toimenpiteiden tarve ja laajuus sekä ns. positiivisen erityiskohtelun tarve. Suomen perustuslaki ja kansainväliset ihmisoikeussopimukset turvaavat saamelaisille oikeuden omaan kieleen ja kulttuuriin, joihin kuuluvat muun muassa saamelaisten perinteiset elinkeinot. Niissä säädellään lisäksi yhdenvertaisuudesta ja syrjinnän kiellosta perus- ja ihmisoikeuksien turvaamisessa sekä mm. sosiaaliturvan alalla. Saamelaiskäräjät muistuttaa saamelaiskulttuurin nauttimisen oikeuden ylisukupolvisesta luonteesta eli saamelaisten oikeudesta paitsi tänään harjoittaa saamelaista kulttuurimuotoa perinteisine elinkeinoineen, mutta myös oikeudesta siirtää se tuleville sukupolville lain ja julkisen vallan suojaamana.

2.5 Saamelaiskäräjät esittää, että Mela arvioi ja edistää yhdenvertaisuutta omassa toiminnassaan valmistelemalla yhdenvertaisuussuunnitelman

Yhdenvertaisuuslain 5.1 §:n mukaan viranomaisten tulee arvioida ja edistää yhdenvertaisuutta omassa toiminnassaan. Edistämistoimenpiteiden tarkoituksena on turvata kaikkien henkilöiden tosiasiallinen yhdenvertaiset mahdollisuudet käyttää eri viranomaisten palveluita, koulutustautua ja

29.5.2020

Dnro: 505/D.a.2/2020

edettä työurallaan. Mela⁴ toteuttaa ja kehittää asiakkaidensa sosiaaliturvaa ja hyvinvointia sekä pyrkii asiakasläheiseen toimintaan. Yhdenvertaisuuden saavuttamiseksi on tärkeää, että tiedostetaan ja tunnustetaan saamelaisen poronhoidon ja poronhoitajien erityistarpeet, jotta ne voidaan ottaa huomioon tarvittaessa positiivisin erityistoimin. Saamelaiset on tunnustettava alkuperäiskansaksi, jonka perinteisten elinkeinojen toimintaedellytykset turvataan lainsäädännön ja kansainvälisten sopimusten asettamien velvoitteiden mukaisesti.

Merk.

Tuomas Aslak Juuso
Puheenjohtaja

Sarita Kämäräinen
elinkeinosihteeri

Puheenjohtaja päätti esityksestä 29.5.2020 kuultuaan II varapuheenjohtajaa ja Saamelaispaliskunnat ry:tä. Esityksen valmisteluun on osallistunut sosiaali- ja terveysihteeri Anne Länsman-Magga.

Liite 1: Muistio Sosiaali- ja terveysministeriön, Saamelaiskäräjien ja Melan välisestä yhteistyökokouksesta 21.4.2020.

⁴ Melan strategia 2018-2022.